

DAN ANDERSSON

Om vintern i de stora skogarna

Ur *Posthuma noveller* (1922)

Nu vill jag berätta för eder om vintern i de stora skogarna, hur det är när det sista brokiga lövet slitits av och lagt sig ned på sin ojämna och stenhårda bädd bland myrstackar och stelfrusen ljung för att bli till jord igen och stå upp nästa vår i en svamps eller blyg blommas kropp och så vända på nytt längtande, fast för oss osynliga ögon mot det stora valvet, det oändliga, därifrån sommarljuset och de svala regnen komma. Jag vill berätta om hur det var där långt inne i skogen när Yxsjö-Anders dog, och hur det var innan han dog och hur han tänkte och kände, hur han drömde innan hans medvetande drunknade i det som vi kalla evig natt, därför att vi ingenting veta om det. Om du frågar hur jag kan veta allt det som jag ämnar berätta så svarar jag: jag har drömt en del, jag har upplevat en del, jag har forskat ut en del och resten har jag hört av de murkna stockarna i stugan, av det multnade timret kring den väggfasta sängen, av tunnor och lårar och grytor och bohag, som han hållit i sina arbetarehänder, av yxor och liar, som han slipat och arbetat med. Å, säg inte att jag ej kan veta det — om jag icke visste det hur skulle jag då kunna känna en så stor kärlek till det att jag skulle sätta mig ned att berätta det. Jag vet mycket, så mycket att jag inte törs tala om allt. Lyssna du bara — och när jag slutat skall du förstå att det är sanning!

Han hade stått inne hos handelsmannen och för sina sista kronor handlat sill och mjöl och tändstickor och salt, så mycket att han skulle kunna reda sig över månaden och slippa gå de två milen mer före julskaffningens början. Ganska hårt och tungt belastad hade han gått ut i skymningen, sedan han fått två supar av handelsmannen, som han brukade binda nät åt och som han var litet släkt med. Sedan hustrun dog och han begravt sin enda dotter, som blivit tokig av kärlek och gått ned i tjärnen vid Tvåmyrarna, hade det ständigt gått bakåt för Anders. En gång hade han varit en storbonde, men inte av den dryga sorten, han var av det sinnelaget att han hjälpte alla fattiga. Det fanns inte en torpare som inte var skyldig honom pengar — behövde de en ko och inte hade pengarna, så gingo de till Yxsjön. Anders tog visserligen revers, han var riktigt affärsmässigt noga med skrivning, men han drev aldrig in sina fordringar. Man skulle tro att han i sin fattigdom och ålderdom sålunda skulle ha åtnjutit omtanke och tillsyn av grannarna — men —

Det finns ingenting som folk glömmer så fort som välgärningar.

När han tog av genvägen över myrhalsen vid Brännfallen var det redan så skumt att han inte såg vägen riktigt, och han var sjuttio år. Han gick sakta och stödde sig tungt på sin stora grova käpp av en och tänkte på hur fort vintern kommit och hur sträng han var. Sista gången han gick här hade det varit eftermiddagshett och hundratals ödlor hade prasslande givit sig av från stigen och gömt sig i skuggan när hans spikskor klumpade framåt mellan den meterhöga ljungen på bägge sidor vägen. Här i kröken hade han bultat sönder en huggormshona som var tjock av

yngel och sedan sprättat i väg henne med käppen så att hon blivit hängande i en buske. Och han hade hört kråkorna skrika ovanför granarna, de sörjde nog för ormens begravning, he, he! Han kom ihåg att trollgubben Bark-Petter hade stått och hållit en levande huggorm i en klyka i en myrstack för att pina den, för det var ju ormen som kommit synden åstad i världen, men Yxsjö-Anders hade blivit blixtrande förbannad och tvingat trollgubben att slå ihjäl ormen. Barken hade blivit arg och hotat — Anders skrattade och kisade uppåt stjärnorna: den som hade rätt behövde inte frukta trolldom för den hade medhåll av Gud, så var det med den saken, hå hå, ja ja.

Det var farligt kallt i dag och nordan tjöt som en ond tjur och snön kom vältrande i ursinne över myren. Han var ganska trött och så såg han så klent, men han kände sig för, så länge det var hårt under fötterna var han säker om vägen, och nu hade han nog gått en halv mil redan. Han var inne i Bandarbergsskogen, och det mörknade. Det var då han plötsligt kände sina knän svikta och begrep att nu fick han ta det med ro, annars stod han nog brudgum i bårhuset i Brangen till söndag. Han var en gammal skogsman och visste att han inte fick sätta sig — men han hade tändstickor och kniv. Kunde han få en eld och bryta litet granris så var det ingen fara att vila sig och steka en sillbit på glöden och — — —

Det var fasligt vad det var ont om torrt ris! Famlande strök han sig fram under träden och sökte efter torrgrenar. Till slut fick han ihop några nävar stickor och lade dem yrkesmässigt mot en gammal tjärig torrvedsstubbe och strök eld. Det lyckades och inom tio minuter hade han en brasa. Då kravlade han sig ut på vägen igen för att förvissa

sig om att den var i närheten. Han gick stampande och trampade med fötterna, men det var lika mjukt och löst överallt i snön, han hade tappat bort vägen. Men stor sak, han skulle hitta hem bara han vilat sig.

Mödosamt, skälvande bröt han granris att sitta på och satte sig att se in i stubben som brann med väldiga, fräsande lågor och stora, vältrande moln av rök. En sådan stubbe brinner inte ut på mindre än en hel natt, så för den saken kunde han vara lugn.

Han kände sig hungrig men var för trött att tänka på fläskstekningen, han måste vila sig först, och han lutade sig mot roten av en kullfallen gran och såg drömmande in i de blodröda lågorna kring torrvedsstubben. Det var underligt att det kunde snöa så hårt fast det var så kallt — och underligast av allt var frysköld och häftig storm på en gång, tyckte han. Stora moln av snö dansade fräsande in i elden utan förmåga att släcka, det var som om själva isen och snön brann i den giriga, envisa elden.

Det var skönt att ha en eld och att ha ett »rotstälp» bakom ryggen, som i alla fall frös. Anders förde famlande händerna till skinnmössan och drog den nästan över nacken och näsroten. Han kurade ihop sig och gjorde sig så liten som möjligt, och såg bara in i elden och förundrade sig över stormens dån i grantopparna runt om. Han var långt inne i skogen, långt från stugan — och han skulle ej orka gå hem om han stannade tills snön blivit till drivor på en manshöjd. Det var bäst att han gick — genast. Hans förnuft var starkare än hans trötthet och slöhet, och med en nästan omänsklig ansträngning kom han på benen och släpade sig några steg från elden. Då måste han stanna och se på hur det brann, ett tag.

Han blev stående och stirrade på den vänliga, värmande elden en stund, på granriset som han legat på och på det skyddande »rotstälpet». Sedan slet han sig loss och gav sig i väg åt det håll han trodde hemmet ligga. Vägen var ej mer att tänka på — men han kände på sig att han gick åt rätt håll.

Flera gånger var han nära att ge tappt och bli liggande, men hans gamla seghet hjälpte honom, och när han stötte på gärdesgården tre timmar efter sedan han givit upp allt hopp om att hitta hem, var snön så djup i tåkten att han nästan måste ta blott ett steg i taget och sedan stå stilla och vila sig innan han tog nästa. Hans storstövlar voro säkert fastfrusna vid fötterna, han hade ingen känsla av dem, och ryggen stormvärkte. När det återstod bara tio steg till stugdörren stupade han kull, och så kröp han fram till trappstenen, ställde sig på knä, famlade upp låset och kröp in i stugan. Han hade kraft nog att stänga dörren, men sedan var det slut. Till sängen kunde han ej komma, han låg där han låg.

Han tyckte att det brann en brasa i spiseln, en väldig, sprakande tallvedsbrasa, och han undrade vem som eldat åt honom medan han var borta. Han kunde inte begripa att han låg så mjukt, att det var så varmt och att inte kroppen värkte mer. Han famlade med handen bredvid sig, fick tag i ett paket, slet bort papperet och förde det lilla fläskstycket till munnen, bet i det och lät det sedan falla ned vid sidan om sig. Han skulle äta sedan, nu orkade han ej, och så var han så sömnig. Brasan brann allt hetare, tyckte han, rummet blev allt varmare. Dörren öppnades och människor gingo ut och in, tittade på honom, stego över honom och talade med varandra. Sedan såg han Maja,

hustrun, stå och röra i bränderna, sedan barnen, som sjöngo psalmer med späda röster. Var det inte jul? Å, rummet blev stort som en kyrka och fullt av kronor med ljus i, å, hur det glimmade. Och just som psalmen brusade, slöt han ögonen och log — och dog.

De sade, de som hittade honom, att han låg mitt på plankgolvet med stövlarna på sig, och att han var alldeles frusen till sten. Men de berättade också om att ansiktet liksom skrattade — det var hans leende som frusit fast i hans åldriga ansikte, innan han hunnit sluta det. Men i en kista hittades ett papper, som han skrivit någon gång, och skriften löd: »Alla reverser samt inteckningar äro upbrände, så att intet därav skall indrivas, av de fattiga, ty allt ä eftersjänkt.»

Var det inte en man, som kunde dö lugnt, när det föll sig så? Jo, och så — hade han inga plågor! Det var en skön död!